

ВТРАТИ НАУКИ

БОРИС ІВАНОВИЧ СРЕБРОДОЛЬСЬКИЙ

Двадцять шостого жовтня 2007 р. після тяжкої хвороби помер Борис Іванович Сребродольський, відомий учений-геолог, кандидат геолого-мінералогічних наук, довголітній відповідальний секретар редколегії “Мінералогічного збірника”. Його фундаментальні праці в галузі мінералогії й геохімії осадових відкладів та пов’язаних з ними родовищ самородної сірки, целестину, гіпсу, бурштину тощо широко відомі в Україні та далеко за її межами. Майже 50-річна наукова, організаційна і громадська діяльність Бориса Івановича тісно пов’язана із Львівським державним університетом імені Івана Франка, у якому він пройшов шлях від студента до кандидата наук, старшого наукового співробітника Проблем-

ної науково-дослідної лабораторії геохімії і глибинних тектонічних процесів, та з Інститутом геології і геохімії горючих копалин (ІГГК) НАН України, де зростав науковий потенціал ученого, формувався знаний не тільки в Україні, а й за її межами науковець і популяризатор геологічних знань у галузі мінералогії та геохімії.

Народився Борис Сребродольський 27 березня 1927 р. у с. Карпилівка Срібнянського р-ну Чернігівської обл. Його мати вчителювала в Карпилівці, а батько 1932 р. залишив сім’ю. Після закінчення восьмого класу Борис пішов служити на флот (до 1951 р.), де і закінчив середню школу. Під час служби брав участь у війні з Японією, визволяв Корею.

Після демобілізації 1951 р. Б.І. Сребродольський поступив на геологічний факультет Львівського університету, який закінчив з відзнакою 1956 р. за спеціальністю “Геохімія”. Спочатку працював старшим лаборантом кафедри мінералогії та молодшим науковим співробітником Проблемної лабораторії, а з 1958 р. навчався в аспірантурі під науковим керівництвом проф. Є.К. Лазаренка. У 1962 р. Борис Сребродольський успішно захистив кандидатську дисертацію на тему “Мінералогія сірчаних родовищ Придністров’я”. У 1975 р. він перейшов на роботу в ІГГК АН УРСР (тепер НАН України), де працював старшим науковим співробітником відділу геохімії осадових товщ нафтогазоносних провінцій аж до виходу на пенсію.

Наукова діяльність Б.І. Сребродольського надзвичайно плідна і багатогранна. У його творчому доробку близько 500 наукових публікацій, серед яких 18 монографій і науково-популярних книг. Найпліднішими були 1966–1983 рр., коли вчений щорічно публікував 10–17 праць. Головними об’єктами досліджень були самородна сірка та мінерали, що з нею асоціюють (целестин, барит, кальцит, гіпс, ангідрит, гауерит і багато інших), з різних родовищ та рудопроявів не тільки України, але й інших республік колишнього СРСР і Польщі. Саме мінералогії, геохімії та умовам формування й перетворення сірчаних родовищ присвячена найбільша кількість публікацій. Серед них особливе значення має монографія “Минеральные преобра-

зовання в местородженнях сери” (1981), в якій наведено відомості про мінеральні перетворення в процесі формування і руйнування сірчаних покладів, стійкість головних мінералів сірчаних руд і вмисних порід, вперше детально схарактеризовано мінеральний комплекс зон окиснення сірчаних родовищ, з’ясовано умови його утворення. Висвітлено також роль мікроорганізмів у мінеральних перетвореннях, зміни ізотопного складу сірки, значення органічної речовини у формуванні й перетворенні сірчаних покладів, наведено практичні рекомендації щодо використання цих перетворень з розшуково-оцінною метою. У 1992 р. Б.І. Сребродольський опублікував монографію, присвячену закономірностям розміщення покладів самородної сірки в солянокупольних структурах. На жаль, ще одна праця, підготовлена 1993 р. до друку, – “Роль органічного фактора у формуванні мінерального парагенезису сірки” – досі не опублікована.

Борис Сребродольський (стоїть другий ліворуч) серед співробітників кафедри мінералогії на чолі з Є.К. Лазаренком та випускників геологічного факультету різних років, 1957.

Неперевершеними у наукових і науково-популярних працях ученого є кристаломорфологічні й онтогенічні характеристики самородної сірки, кальциту, бариту, целестину та багатьох інших мінералів, опис їхніх типоморфних особливостей. Вони ґрунтуються на скрупульозних дослідженнях, якими завжди славився Борис Іванович. Йому вдавалось не тільки вловлювати й фіксувати дуже тонкі особливості зовнішньої і внутрішньої морфології мінералів, але й з’ясувати їхню природу. Комплексно і найдетальніше вивчено самородну сірку. Беззаперечно, Борис Іванович – це талановитий мінералогічний кристалограф ХХ ст.

Другим важливим об’єктом досліджень Б.І. Сребродольського були родовища бурштину. Їм присвячено понад 20 публікацій, серед яких чотири – монографічного характеру. Зокрема, в першій праці “Янтарь України” (1980) описано прояви бурштину на теренах України з особливим акцентом на його скупчення у смугі розвитку родовищ самородної сірки, детально схарактеризовано морфологію, склад

і фізичні властивості бурштину, перспективи нових проявів цього мінералу в Україні, також розглянуто палеогеографію тортону (баденію) Передкарпаття й умови перетворення викопної смоли в бурштин. У другій монографії “Геологическое строение и закономерности размещения месторождений янтаря СССР” (1984) наведено відомості про геологічну будову, літологію, мінералогію, умови утворення та закономірності розміщення родовищ бурштину на території СРСР. Досить детально схарактеризовано мінералогію бурштину і мінералів, які його супроводжують, зазначено про індикаторну роль глинистих мінералів у фаціальних умовах осадонакопичення. На підставі рослинних і тваринних включень у бурштині здійснено палеобіологічну реконструкцію первинних (“бурштинових”) лісів. Значну увагу приділено питанням перетворення викопної смоли в бурштин і визначення умов його накопичення, які привели до формування родовищ; сформульовано головні передумови розшуків родовищ бурштину. Цьому мінералу присвячені і дві науково-популярні книги вченого: “Янтарь” (належить до серії публікацій АН СРСР “Человек и окружающая среда”; М., 1984) та “Мир янтаря” (М., 1988).

Б.І. Сребродольський (другий праворуч) з колегами на подвір'ї М. Шашкевича в с. Підлісся, 1963.

Загалом Борис Іванович був надзвичайним популяризатором науки. В його доробку є ще такі науково-популярні видання, як “Биологическая минералогия” (1983), “Жемчуг” (1985), “Коралл” (1986), “Загадки минералогии” (1987), “Тайны сезонных минералов” (1989), “Mystery of mineralogy” (1989), “Научно-технический прогресс в минералогии” (1990). Він є автором численних газетних статей, присвячених різноманітним аспектам мінералогії.

Б.І. Сребродольський – співавтор двох фундаментальних регіонально-мінералогічних праць: “Мінералогія Поділля” (Львів, 1969; співавт. Є.К. Лазаренко) і “Мінерали Українських Карпат. Борати, арсенати, фосфати, молібдати, сульфати, карбонати, органічні мінерали і мінералоїди” (Львів, 2003; співавт. О.І. Матковський, П.М. Білоніжка, Г.Ю. Бойко та ін.). Перша книга належить до серії започатко-

ваних Є.К. Лазаренком регіонально-мінералогічних зведень за окремими регіонами України; ці зведення нині виділені у спеціалізований мінералогічний напрям топо-мінералогічних досліджень (О.І. Матковський, В.І. Павлишин, 1998) й високо оцінені відомими російськими мінералогами А.І. Гінзбургом та М.П. Юшкіним. Книга містить стислий огляд геолого-мінералогічного вивчення Поділля, геологічну характеристику регіону, опис мінеральних комплексів родовищ корисних копалин, характеристику окремих мінералів та особливостей їхнього генезису й парагенезису. Друга праця є продовженням видання серії “Мінерали Українських Карпат” за програмою Комісії мінералогії і геохімії Карпато-Балканської геологічної асоціації. У ній наведено характеристику головних мінеральних комплексів (фосфатних, сульфатних, карбонатних, вуглеводневих) та мінералів. Б.І. Сребродольський – автор і співавтор опису окремих мінералів класу сульфатів (тенардит, целестин, алуніт, кізєрит, епсоміт, чермігіт, галотрихіт, фіброферит, копіапіт) і карбонатів (кальцит, стронціаніт).

Б.І. Сребродольський (ліворуч) та Є.К. Лазаренко під час екскурсії в Середній Азії, 1965.

Численними є публікації вченого з різноманітних проблем геохімії. Вони стосуються геохімії низки елементів (S, Sr, Ba, Mn, Se, P, Si), а також ізотопного складу сірки й вуглецю як на родовищах сірки, так і в осадовому процесі взагалі. Борис Іванович запропонував ізотопну модель кристалізації кальциту і визначив фракціонування ізотопів вуглецю в процесі кристалізації цього мінералу. Висвітлено геохімічну поведінку цих елементів в осадовому процесі та в зоні окиснення сірчаних руд.

Б.І. Сребродольському належить виявлення низки рідкісних мінералів, які були першими знахідками в колишньому СРСР (базоалюмініт $Al_4(OH)_{10}[SO_4] \cdot 5H_2O$; мілозевичит $(Al_4, Fe^{3+})_2[SO_4]_3 \cdot 18H_2O$; пікерингіт $MgAl_2[SO_4]_4 \cdot 22H_2O$) і другою зна-

хідкою у світі (лаусеніт $\text{Fe}^{3+}_2[\text{SO}_4]_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$; матеучит $\text{NaH}[\text{SO}_4] \cdot \text{H}_2\text{O}$); він відкрив два нові мінерали – ацетамід і параалюмогідрокальцит. Йому належать дослідження тинкалконіту з грязьових вулканів Керченського півострова, гізінгериту з підводного вулкану в Японському морі та марказиту з дна цього моря, олівіну з Гавайських островів.

Б.І. Сребродольський (стоїть перший ліворуч) серед співробітників геологічного факультету – учасників Другої світової війни.

Понад 20 років Б.І. Сребродольський був відповідальним секретарем редколегії “Мінералогічного збірника”. Під час роботи у Львівському університеті його неодноразово обирали членом і заступником секретаря партбюро геологічного факультету, в ІГГК НАН України – членом і головою місцевого комітету профспілки. Він брав участь у багатьох наукових форумах різного рівня, на яких виступав з доповідями стосовно різних проблем мінералогії і геохімії, головню сірчаних родовищ. Учений є співавтором путівника екскурсій по Українському Передкарпаттю Міжнародного симпозіуму “Міоценові евапорити Центрального Паратетису. Фації, корисні копалини, проблеми екології” (1994).

Геологічна громадськість високо оцінила багатогранну наукову працю Б.І. Сребродольського. Відомий російський мінералог Б. Чесноков назвав його іменем новий мінерал – сребродольскіт $\text{Ca}_2\text{Fe}_2\text{O}_5$, який відшукали у шлаках Копейська на Уралі (Зап. Всесоюз. мінерал. об-ва, 1985). За участь у Другій світовій війні Бориса Івановича нагороджено багатьма медалями: “За победу над Японией” (1945), “За освобождение Кореи” (1948), “30 лет Советской Армии и Флоту” (1948), “20 лет победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.” (1965), “30 лет победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.” (1975), “60 лет Вооруженных сил СССР” (1979).

Б.І. Сребродольський – не тільки відомий учений, скрупульозний дослідник і популяризатор геологічних знань. Він був чудовим сім’янином. У стінах університету він познайомився з Наталею, яка стала йому щирою подругою і вірною дружиною; теж кандидат наук, вона працювала доцентом на біологічному факультеті,

та, на жаль, передчасно пішла від нас. З нею вони виховали двох дітей, донька Євгенія пішла материнським шляхом і нині є доцентом біологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Редколегія “Мінералогічного збірника” висловлює співчуття рідним та друзям Бориса Івановича Сребродольського. Світла пам’ять про нього назавжди залишиться в серцях його друзів і колег.

Редколегія “Мінералогічного збірника”